

بیست روش برای مشارکت‌پذیرتر کردن کلاسها

مرکز تربیت مربی فنی و حرفه‌ای

پاییز ۱۴۰۴

بیست روش برای مشارکت پذیرتر کردن کلاسها

گردآوری :

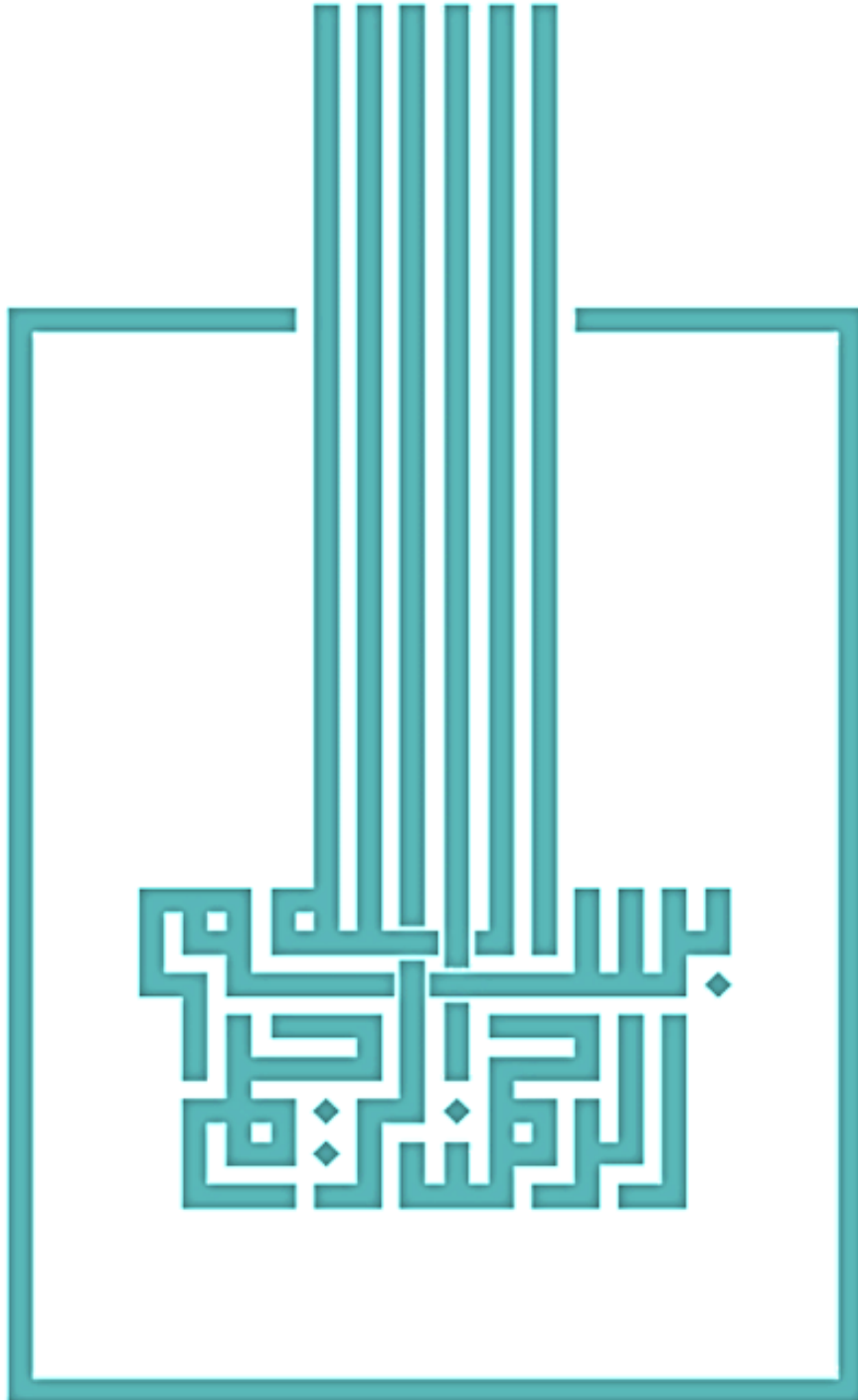
محسن الهی

مرکز تربیت مربی فنی و حرفه ای

سازمان آموزش فنی و حرفه ای کشور

رعایت اصول اخلاقی و مسئولیت صحت و دقت محتوا بر عهده نویسنده/نویسندگان می باشد.

پاییز ۱۴۰۴

سخنرانی‌ها نقش مهمی در آموزش دارند. همیشه جایگاهی برای سخنرانی در برنامه درسی وجود دارد— برای ارائه مطالب فنی یا اطلاعات واقعی، برای ایجاد ساختار در محتوا یا استدلال، برای نشان دادن روش یا مثالی از نحوه تفکر در یک حوزه خاص، یا حتی برای الهام‌بخشی و انگیزه دادن به دانشجویان برای کشف بیشتر. در عین حال، مشارکت دانشجویان در طول سخنرانی‌ها باعث بهبود ارائه مطالب و یادگیری آن‌ها می‌شود. وقتی دانشجویان فعالانه با مطالب درگیر می‌شوند، معمولاً بهتر آن را درک می‌کنند و مدت بیشتری به خاطر می‌سپارند.

درخواست مشارکت از دانشجویان تفاوت بین «ارائه مطالب توسط استاد» و «یادگیری توسط دانشجو» را برجسته می‌کند. مشارکت دانشجویان ممکن است باعث شود در طول ترم مطالب کمتری پوشش داده شود، اما در عوض آن‌ها مطالب را عمیق‌تر یاد می‌گیرند و فرصت بیشتری برای رفع ابهامات دارند. تعداد زیاد دانشجویان در کلاس مانع تعامل نمی‌شود. روش‌های زیر برای مشارکت دادن دانشجویان در کلاسهای درس حتی در کلاس‌هایی با ۱۲۰۰ نفر هم استفاده شده‌اند.

نکته: اگر تصمیم دارید دانشجویان را در سخنرانی‌ها مشارکت دهید، بهتر است از اولین جلسه این کار را شروع کنید، چون در همان ابتدا هنجارها و انتظارات کلاس شکل می‌گیرند. اگر دانشجویان به سکوت در کلاس عادت کرده باشند، مشارکت دادن آن‌ها در جلسات بعدی سخت‌تر خواهد بود. اگر در میانه ترم تصمیم گرفتید روش خود را تغییر دهید، حتماً توضیحی کوتاه درباره دلیل این تغییر ارائه دهید.

شروع کلاس (یا دوره)

۱. کلاس یا سخنرانی را با پرسش‌هایی آغاز کنید تا بفهمید دانشجویان چگونه فکر می‌کنند. مثلاً:

- تفاوت‌های پزشکی بالینی و سلامت عمومی چیست؟
- چگونه یافته‌های تحقیقات پزشکی را تفسیر کنیم؟ مثلاً اگر نرخ پاسخ‌دهی یک درمان ۲۳٪ و درمان دیگر ۴۰٪ باشد، چگونه این اعداد را تحلیل کنیم؟ چه اطلاعات دیگری لازم داریم؟
- دیدگاه فمینیستی درباره تحقیقات مربوط به روش‌های پیشگیری از بارداری چیست؟
- مثال‌هایی از گروه‌های به حاشیه رانده‌شده چیست؟
- چه تصویری از افراد مبتلا به HIV یا ایدز دارید؟

۲. کلاس را با طرح یک مسئله آغاز کنید و از دانشجویان بخواهید پاسخ‌ها یا راه‌حل‌هایی ارائه دهند. سپس تدریس می‌تواند بر اساس پیشنهادهای آن‌ها ادامه یابد. مثلاً:

- وقتی به تعریف اپیدمیولوژی فکر می‌کنید، چه کاربردهایی به ذهن‌تان می‌رسد؟
- عوامل زیستی مؤثر در وضعیت نامطلوب سلامت چیست؟
- چرا برخی افراد بیمه درمانی ندارند؟

۳. برای معرفی موضوعات دوره و شناخت فرضیات دانشجویان، از آن‌ها بخواهید ابتدا به تنهایی به چند سؤال پاسخ دهند و سپس پاسخ‌ها را در گروه‌های کوچک به اشتراک بگذارند. نمونه‌هایی از پرسش‌های پیش‌دوره‌ای:

- ۱۰ فاجعه زیست‌محیطی بزرگ را نام ببرید.

- ۱۰ بیماری مرتبط با عوامل زیست‌محیطی را نام برده و عامل ایجادکننده هر کدام را ذکر کنید.
- ۱۰ قانون زیست‌محیطی ملی در کشورتان و مشکل مربوطه را شناسایی کنید.
- انواع داده‌های لازم برای شناسایی خطرات زیست‌محیطی را مشخص کنید.
- مراحل ارزیابی کمی ریسک را فهرست کنید. کدام مراحل نیاز به اپیدمیولوژی و آمار زیستی دارند؟

دعوت به مشارکت

۴. فضایی ایجاد کنید که دانشجویان احساس راحتی برای مشارکت داشته باشند. از لحن محاوره‌ای استفاده کنید و هیچ‌گاه پرسش یا نظر دانشجویان را در جمع نقد نکنید. زبان بدن شما—سفت یا راحت بودن حالت بدن—بر مشارکت دانشجویان تأثیر دارد. بهتر است به جای صحبت از پشت تریبون، به دانشجویان نزدیک شوید. دلایل خود را برای تغییر سبک سنتی تدریس توضیح دهید؛ وقتی دانشجویان دلیل روش شما را بدانند، راحت‌تر مشارکت می‌کنند.

۵. اگر می‌خواهید دانشجویان صحبت کنند، به آن‌ها نگاه کنید. برخی اساتید دانشجویان را صدا می‌زنند (برخی هرگز این کار را نمی‌کنند—این موضوع کاملاً شخصی است). استفاده از کارت‌های نام یا یادگیری نام دانشجویان باعث می‌شود آن‌ها هم نام یکدیگر را یاد بگیرند و راحت‌تر صحبت کنند. برخی دانشجویان در ابتدا برای صحبت در جمع خجالتی هستند. اگر صحبت کردن در کلاس به یک هنجار تبدیل شود، می‌توانید با اطمینان همه را دعوت به صحبت کنید (مثلاً ابتدا از دانشجویان آماده‌تر و جسورتر شروع کنید و بعد سؤال‌های ساده‌تر را از دانشجویان ساکت‌تر بپرسید).

۶. دانشجویان را تشویق کنید تا دیدگاه‌های شما را به چالش بکشند. این کار باعث بحث‌های زنده می‌شود و نشان می‌دهد که آن‌ها با مطالب درگیر شده‌اند. همچنین آن‌ها را به پرسش‌گری دعوت کنید. ممکن است لازم باشد به دانشجویان تازه‌وارد کمک کنید تا بدانند چگونه باید سؤال بپرسند یا نقد کنند. یکی از راه‌ها این است که دیدگاه‌های مختلف درباره یک موضوع را ارائه دهید و سپس توضیح دهید چرا یک دیدگاه خاص را منطقی‌تر می‌دانید. (تصمیم بگیرید که آیا با قطع صحبت در حین تدریس راحت هستید یا ترجیح می‌دهید زمان مشخصی برای پرسش‌ها در پایان در نظر بگیرید.)

۷. وقتی دانشجویی سؤال می‌پرسد، به جای پاسخ دادن خودتان، از سایر دانشجویان بخواهید پاسخ دهند. در کلاس‌های بزرگ، حتماً سؤال را تکرار یا بازگو کنید تا همه بشنوند و متوجه شوند (این موضوع برای دانشجویانی که زبان انگلیسی زبان مادری‌شان نیست، اهمیت بیشتری دارد).

پرسش‌محور کردن کلاس

۸. در طول سخنرانی پرسش‌هایی مطرح کنید تا فضای کلاس بیشتر شبیه یک گفت‌وگو شود. درخواست از دانشجویان برای بالا بردن دست (مثلاً: «جهت داده‌ها چیست؟ افزایشی؟ کاهش‌ی؟») راحت‌تر از درخواست برای صحبت کردن است. پرسش‌هایی با پاسخ‌های غیرمنتظره می‌توانند توجه دانشجویان را جلب کنند (مثلاً: «احتمال اینکه دو نفر در این اتاق تاریخ تولد یکسانی داشته باشند چقدر است؟»). معمولاً پرسش‌هایی که فقط یک پاسخ درست ندارند، تأثیرگذارترند. بهترین پرسش‌ها آن‌هایی هستند که ذهن را درگیر می‌کنند و گاهی خلاف انتظار هستند. مثلاً هنگام مقایسه شاخص‌های سلامت کشورها، از دانشجویان بخواهید حدس بزنند ایران در چه جایگاهی قرار دارد. درباره ارتباط وضعیت اقتصادی-اجتماعی و سلامت بحث کنید؛ از دانشجویان بخواهید تغییرات آن

را در طول زمان پیش‌بینی کنند. مثلاً: «فکر می‌کنید در کشور شما طی بیست سال گذشته بهتر شده یا بدتر؟»

۹. بعد از بیان یک نکته مهم، مکث کنید. یک سؤال چندگزینه‌ای مرتبط با مطلب مطرح‌شده را به دانشجویان نشان دهید. (مثال: «اگر نرخ بروز بیماری سل به دلیل افزایش بیماران مبتلا به ایدز که سیستم ایمنی ضعیفی دارند افزایش یابد، اما مدت زمان ابتلا به سل ثابت بماند، شیوع سل: الف) افزایش می‌یابد، ب) کاهش می‌یابد، ج) تغییری نمی‌کند.») از دانشجویان بخواهید رأی بدهند، سپس با هم کلاسی‌هایشان درباره پاسخ بحث کنند (صحبت با چند نفر راحت‌تر از صحبت در جمع بزرگ است). بعد از دو دقیقه، دوباره رأی‌گیری کنید. معمولاً در رأی‌گیری دوم تعداد بیشتری از دانشجویان پاسخ درست را انتخاب می‌کنند.

۱۰. اگر برای کلاس مطالعه‌ای تعیین شده، به آن‌ها اشاره کنید تا هدف‌شان روشن شود. گاهی درباره مطالب خوانده‌شده سؤال بپرسید؛ می‌توانید از افراد یا گروه‌ها بخواهید از قبل برای ارائه کوتاهی درباره برداشت‌شان از مطالب آماده شوند.

۱۱. هنگام استفاده از اسلاید، نقشه یا جزوه، قبل از اینکه خودتان توضیح دهید، از دانشجویان بپرسید چه چیزی می‌بینند. از این ابزارها برای کمک به تفکر دانشجویان درباره یک مسئله استفاده کنید. مثلاً نقشه‌ای از محل وقوع موارد بیماری در یک اپیدمی نشان دهید و بپرسید: «اگر شما محقق این شیوع بودید، چه سؤالاتی مطرح می‌کردید؟» یا جدولی از داده‌های یک کشور (نرخ تولد، مرگ، جمعیت، درصد بیماری قلبی، تعداد پرستار به ازای هر نفر، هزینه سلامت، تولید ناخالص ملی و...) را نشان دهید و بپرسید: «این داده‌ها چه چیزی به ما می‌گویند؟ از کجا شروع می‌کنید؟ چه سؤالاتی می‌توانیم مطرح کنیم و چگونه پاسخ دهیم؟»

تنوع در قالب تدریس

۱۲. برای تنوع بخشیدن به قالب سنتی کلاس، از دانشجویان بخواهید در قالب گروهی ارائه دهند، نقش‌آفرینی کنند، یک دیدگاه را به صورت نمایشی نشان دهند یا درباره یک موضوع بحث کنند. همچنین می‌توانید از دستیاران آموزشی بخواهید درباره حوزه تخصصی‌شان ارائه کوتاهی داشته باشند و سپس کل کلاس درباره آن بحث کند.

۱۳. برای مناظره در گروه‌های بزرگ، کلاس را به دو یا چهار گروه تقسیم کنید و به هر گروه یک نقش یا دیدگاه بدهید. گروه‌ها ابتدا جداگانه درباره موضع خود بحث کنند. مثلاً هنگام بررسی جنبه‌های مثبت و منفی یک سیاست یا مداخله سلامت اجتماعی، کلاس را به دو گروه تقسیم کنید؛ یک گروه روی جنبه‌های مثبت و دیگری روی جنبه‌های منفی تمرکز کند. اگر زمان اجازه داد، گروه‌ها جای خود را عوض کنند. یا از قالب جلسات عمومی استفاده کنید؛ یک گروه برگزارکننده جلسه باشد و گروه‌های دیگر نقش طرف‌های مختلف را ایفا کنند.

۱۴. از مطالعات موردی برای روشن کردن موضوعات استفاده کنید و کلاس را به صورت بحث موردی برگزار کنید نه سخنرانی. مطالعات موردی برای آموزش عملی، حل مسئله، نشان دادن روش‌های حل مسئله توسط متخصصان، موقعیت‌هایی با چند پاسخ درست، و ترکیب و کاربرد اطلاعات پیچیده بسیار مفیدند. در حوزه سلامت عمومی، مطالعات موردی می‌توانند مشکلات مدیریتی و سیاست‌گذاری را نشان دهند، بحث‌های اخلاقی را برانگیزند یا نمونه‌های واقعی از کاربرد نظریه‌ها و روش‌های خاص در عمل را ارائه دهند.

۱۵. تدریس را متوقف کنید و از دانشجویان بخواهید یک یا دو دقیقه درباره یک سؤال خاص بنویسند. سپس از آن‌ها بخواهید درباره آن بحث کنند. نوشتن باعث می‌شود همه فرصت فکر کردن و بیان نظر داشته باشند و مشارکت گسترده‌تری شکل بگیرد.

۱۶. اجازه دهید دانشجویان نتایج کار گروهی خود را روی تخته بنویسند. مثلاً در ابتدای کلاس درباره نقاط قوت و ضعف یک مطالعه مداخله‌ای سؤال کنید. سپس کلاس را به گروه‌هایی تقسیم کنید تا هر گروه مطالعه‌ای بهتر با همان متغیرهای مواجهه و پیامد طراحی کند. گروه‌ها می‌توانند به تخته بیایند (بهتر از اینکه فقط یک نفر جلو بیاید) و نماینده گروه ایده‌ها را ارائه دهد.

پایان دادن به کلاس

۱۷. در پایان کلاس زمانی برای پرسش‌ها در نظر بگیرید. بپرسید آیا کسی سؤال دارد یا نکته‌ای نیاز به توضیح بیشتر دارد. اگر برنامه‌تان اجازه می‌دهد، قبل از شروع کلاس بیاید یا بعد از پایان کلاس بمانید تا به سؤال‌ها پاسخ دهید و با دانشجویان گفت‌وگو کنید. اگر پنج یا ده دقیقه قبل و بعد از کلاس در دسترس باشید، برخی دانشجویان راحت‌تر با شما صحبت می‌کنند و شما هم بهتر آن‌ها

را می‌شناسید. اگر زود آمدن یا دیر رفتن باعث تداخل با برنامه سایر اساتید شود، می‌توانید در راهروها با دانشجویان صحبت کنید.

۱۸. از کلاس برای طرح مسئله یا پرسش‌هایی استفاده کنید که دانشجویان باید برای جلسه آزمایشگاه یا بخش آماده کنند. کلاس را با یک سؤال چالش‌برانگیز به پایان ببرید و از دستیاران آموزشی بخواهید جلسه آزمایشگاه را با بحث درباره آن موضوع شروع کنند.

۱۹. در پایان کلاس یا هر نقطه مناسب دیگر، یک «آزمون یک‌سؤالی» از دانشجویان بگیرید که بر اساس مطالب همان جلسه باشد. از آن‌ها بخواهید به صورت گروهی پاسخ دهند. از کلاس خارج شوید تا آن‌ها بتوانند ده تا پانزده دقیقه درباره سؤال بحث کنند. سپس برگردید و پاسخ‌شان را بشنوید و درباره دلایل انتخاب‌شان گفت‌وگو کنید.

۲۰. در پایان کلاس، تمرین «یک دقیقه‌ای» انجام دهید. در این تمرین، دانشجویان می‌نویسند که (الف) مهم‌ترین نکته کلاس چه بود و (ب) مهم‌ترین سؤالی که هنوز دارند چیست. می‌توانید از این پرسش‌ها برای شروع جلسه بعدی استفاده کنید یا از دانشجویان بخواهید آن‌ها را به جلسه آزمایشگاه یا بخش بیاورند. یکی از مزایای این روش این است که دانشجویان با دقت بیشتری گوش می‌دهند و یادداشت‌های خود را با دقت مرور می‌کنند.

ITC

مرکز تربیت مربی فنی و حرفه‌ای

پاییز ۱۴۰۴